

De relatie tussen
deelname aan
nummerloterijen en
Eindrapport
kansspelerverslaving
Samenvatting
in Nederland
en conclusies



De relatie tussen deelname aan nummerloten en kansspelverslaving in Nederland

Eindrapport
Samenvatting
en conclusies

IVO
Heemraadssingel 194
3021 DM Rotterdam
www.ivo.nl
secretariaat@ivo.nl

Dr. Gert-Jan Meerkerk
Drs. Bianca de Ruiter
Drs. Mijke van Vliet
Drs. Agnes van der Poel
Prof.Dr. Dike van de Mheen

Juli 2008

CVO
Keulsekade 22
3531 JX Utrecht
www.drugresearch.nl
cvo-info@drugresearch.nl

Drs. Dick de Bruin
Drs. Minke Dijkstra
Drs. Richard Braam

Leeswijzer

Het voorliggende rapport presenteert de samenvatting en conclusies van het onderzoek naar de relatie tussen de vier grote nummerloten in Nederland (te weten de Nederlandse Staatsloterij, de Nationale Postcode Loterij, de BankGiro Loterij en de Sponsor Bingo Loterij) en kansspelverslaving. De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Wat is de relatie tussen deelname aan deze nummerloten¹ en het ontstaan dan wel de instandhouding van kansspelverslaving?

Naast deze hoofdvraag komen ook verschillende deelvragen aan bod:

- Wat is de relatie tussen deelname aan nummerloten en deelname aan andere kansspelen?
- Wat is de invloed van diverse kenmerken van nummerloten op het potentiële risico op kansspelverslaving?
- Welke groepen deelnemers aan nummerloten lopen risico op kansspelverslaving?
- Wat is de motivatie voor deelname aan nummerloten?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn vijf verschillende deelonderzoeken uitgevoerd:

- een literatuurstudie,
- een kwalitatief onderzoek onder (ex)kansspelverslaafden en informanten (mensen die beroepsmatig kennis hebben van of ervaring met loten en kansspelverslaving),
- een surveyonderzoek onder deelnemers aan nummerloten,
- een kwantitatief onderzoek bestaande uit secundaire analyses op de gegevens van het eerder uitgevoerde bevolkingsonderzoek van De Bruin et al. (2006) en
- een kwantitatief surveyonderzoek onder een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking.

Deze rapportage bevat de conclusies en de samenvatting van de resultaten van de afzonderlijke deelonderzoeken. De volledige rapportages van de verschillende deelonderzoeken zijn in pdf-vorm bij IVO, CVO, de Nederlandse Staatsloterij, de Nationale Postcode Loterij, de BankGiro Loterij en de Sponsor Bingo Loterij opvraagbaar.

Het onderzoek is gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij en de Nederlandse Staatsloterij.

¹ Onder nummerloten wordt hierbij verstaan een kansspel waarbij deelnemers loten kopen, in de losse verkoop of via een abonnementssysteem, en door middel van een in principe maandelijkse trekking (naast de maandelijkse trekking wordt nog één of twee maal per jaar een extra trekking georganiseerd) kans maken een geldbedrag te winnen. Een aantal nummerloten kent ook dag- en weekprijzen, hierbij worden prijswinnaars bekend gemaakt van de maandelijkse trekking. Om dit kansspel te onderscheiden van andere vormen van loten zoals het lottospel en de krasloten wordt in dit rapport expliciet van nummerloten gesproken.

Algemene conclusie

De hoofdvraag van de onderhavige studie richt zich op de relatie tussen deelname aan nummerloterijen en het ontstaan of de instandhouding van kansspelproblematiek. In geen van de vijf deelonderzoeken kon een relatie worden aangetoond tussen deelname aan de onderzochte nummerloterijen en kansspelverslaving. Daaruit wordt geconcludeerd dat – onder de huidige condities zoals vastgelegd in de Nederlandse Wet op de kansspelen en vormgegeven in het Nederlandse kansspelbeleid – de vier onderzochte nummerloterijen niet bijdragen aan het ontstaan en de instandhouding van kansspelproblemen.

In geen van de vijf deelonderzoeken kon een persoon worden gevonden waarop de term ‘loterijverslaving’ van toepassing zou kunnen zijn. Het spel in zijn huidige vorm, een typisch *long odds*² kansspel met een lage *event frequency*³, leent zich niet voor continu spelen in langdurige sessies in een op spelen ingerichte omgeving waarbij de speler in een roesachtige toestand tracht eerdere verliezen goed te maken door steeds hoger in te zetten (*chasing*). Nummerloterijen hebben daarmee geen van de belangrijkste kenmerken van risicovolle kansspelen.

Aannemelijk kan worden gemaakt dat er geen causale relatie bestaat tussen het deelnemen aan nummerloterijen en het ontstaan of de instandhouding van kansspelverslaving. Deze relatie kan wel worden aangetoond voor andere meer riskante kansspelen zoals kansspelautomaten. Mensen met kansspelproblemen nemen wel deel aan nummerloterijen maar de deelname aan deze kansspelen maakt geen wezenlijk onderdeel uit van het kansspelprobleem, niet bij het ontstaan van het probleem en niet bij de instandhouding van het probleem.

Nummerloterijen, tot slot, blijken ook geen opstapje voor andere, meer riskante vormen van kansspelen (*stepping stone*). In de meeste gevallen wordt begonnen met andere kansspelen en wordt in een later stadium, op oudere leeftijd, ook met deelname aan nummerloterijen begonnen.

² De term *long* respectievelijk *short odds* heeft (o.a.) betrekking op de tijd die verstrijkt tussen inzet en uitkomst bij een kansspel.

³ De term *event frequency* heeft betrekking op de frequentie waarmee aan een kansspel deelgenomen kan worden binnen een bepaalde tijd en daarmee op mate waarin het spel zich leent voor repetitief (herhaald) spelen.

Conclusies naar aanleiding van de deelvragen

De relatie tussen deelname aan nummerloterijen en deelname aan andere kansspelen

Deelname aan nummerloterijen lijkt, zo blijkt uit deze studie, een aanvullend karakter te hebben. Dat wil zeggen dat het (eventueel) naast andere kansspelen gespeeld wordt maar niet daarvoor in de plaats komt. Er zijn ook geen aanwijzingen gevonden dat deelname aan nummerloterijen de deelname aan andere kansspelen stimuleert. Kennelijk vervullen nummerloterijen een andere functie en worden zij anders beleefd dan andere kansspelen.

De invloed van kenmerken van nummerloterijen op het potentiële risico op kansspelverslaving

Toegankelijkheid en distributie

Op de Nederlandse markt is de Nederlandse Staatsloterij de enige nummerloterij die losse loten verkoopt. Deelname aan de drie andere nummerloterijen van dit onderzoek is enkel mogelijk door middel van abonnementen. Hoewel de Nederlandse Staatsloterij de grootste (naar omzet) loterijaanbieder in Nederland is, is uit het onderzoek niet gebleken dat het risicopotentieel van de Nederlandse Staatsloterij groter is dan dat van de andere nummerloterijen. Hiermee is het onwaarschijnlijk dat onder de huidige condities de toegankelijkheid en distributievorm van de huidige nummerloterijen bijdragen aan het risico op het ontstaan en de instandhouding van kansspelverslaving.

Frequentie van trekking

De Nederlandse nummerloterijen zijn onder de huidige condities, zoals vastgelegd in de Wet op de kansspelen en het kansspelbeleid, typische *long odds* kansspelen met lage *event frequencies*. Het aantal trekkingen is daarbij gelimiteerd tot 14 per jaar; dat wil zeggen één maal per maand met nog enkele extra trekkingen ter gelegenheid van bijzondere dagen of momenten. Uit het onderhavige onderzoek wordt duidelijk dat deze vorm van nummerloterijen niet bijdraagt aan het ontstaan en/of de instandhouding van kansspelverslaving. Uit verschillende buitenlandse studies blijkt dat loterijen zoals het lottospel, met meer frequente, bijvoorbeeld dagelijkse, trekkingen en hogere *event frequencies*, wel kunnen bijdragen aan het ontstaan en de instandhouding van kansspelverslaving. Het is daardoor denkbaar dat Nederlandse nummerloterijen onder andere dan de huidige condities, zoals met een dagelijkse trekking, wel bij zouden kunnen dragen aan het ontstaan en de instandhouding van kansspelverslaving.

Winkansen en omvang van het prijzenpakket

Hoewel respondenten desgevraagd aangeven voorkeur te geven aan een loterij met een grotere kans op een prijs dan aan een loterij met een grotere prijs (en een kleinere kans), blijkt uit de praktijk dat er van een (zeer) hoge prijs een grote aantrekkingskracht uitgaat en dat bij een zeer hoge prijs de lotenverkoop

substantieel stijgt. Dit wil echter niet zeggen dat deze hoge prijzen de nummerloterijen tot riskante kansspelen maken. Kenmerken als prijsverleiding, toegankelijkheid en reclame lijken vooral de verkoop van loten te bevorderen zonder dat het de directe oorzaak is van het ontstaan van kansspelproblemen.

Prijs van inleg

Uit de deelonderzoeken zijn geen aanwijzingen naar voren gekomen dat de inleg (lotprijs) bij nummerloterijen van invloed is op het risico van kansspelverslaving. De loten van de Nederlandse Staatsloterij kosten meer dan de loten van de andere drie nummerloterijen. Er blijken echter geen verschillen in kansspelproblematiek te zijn tussen de vier nummerloterijen.

'Suggestie van invloed op spelverloop'

Bij sommige kansspelen (bijvoorbeeld kansspelautomaten of blackjack) denken spelers invloed te kunnen uitoefenen op het spelverloop. Deze 'suggestie van invloed op het spelverloop' wordt als risicofactor voor kansspelverslaving gezien. Bij geen van de huidige deelstudies zijn aanwijzingen gevonden dat er een verband bestaat tussen de suggestie van invloed op het spelverloop van nummerloterijen en het risico op kansspelverslaving. Een deel van de respondenten (vooral probleemspelers van wie de kansspelproblematiek gerelateerd kan worden aan andere kansspelen) denkt overigens wel invloed uit te kunnen oefenen op het spelverloop van nummerloterijen.

Omdat er uit dit onderzoek geen specifieke loterijverslaving bij deelname aan nummerloterijen naar voren komt, is het moeilijk aan te geven wat de invloed van de kenmerken van de nummerloterijen op het risico op kansspelverslaving is. De vier nummerloterijen kennen onderlinge verschillen in spelkenmerken zoals prijs van inleg, winkans en distributie, maar deze kunnen niet aan bepaalde risicofactoren voor kansspelproblemen worden gerelateerd.

Risicogroepen binnen deelnemers aan nummerloterijen

Vanwege het ontbreken van aan nummerloterijen gerelateerde kansspelproblemen is het ook niet mogelijk specifieke aan nummerloterij gerelateerde risicogroepen te beschrijven.

De belangrijkste motivaties voor deelname aan nummerloterijen

De belangrijkste motivaties die de deelnemers aan nummerloterijen aanvoeren zijn van financiële en praktische aard. Deelnemers spelen in een nummerloterij omdat zij op een eenvoudige wijze kans willen maken een groot geldbedrag te winnen. Deze motivaties gelden voor deelname aan alle nummerloterijen. Daarnaast speelt het goede doelen motief bij de Nederlandse Staatsloterij een minder belangrijke en bij de Nationale Postcode Loterij en de Sponsor Bingo Loterij een belangrijkere rol. Het voorkómen van spijt vanwege een gemiste prijs speelt, tot slot, bij de Nationale Postcode Loterij een belangrijkere rol dan bij de andere nummerloterijen.

Samenvattingen

Hieronder worden de beknopte samenvattingen van de vijf deelonderzoeken gepresenteerd.

Het literatuuronderzoek

Uit het literatuuronderzoek wordt duidelijk dat het risico op kansspelverslaving niet voor elk kansspel even groot is. Op basis van verschillende kenmerken kunnen zowel kansspelen met een relatief groot als met een relatief gering risico op kansspelverslaving worden onderscheiden. Tot de belangrijkste karakteristieken die het risico op kansspelverslaving bepalen behoort het *short vs. long odds* karakter van een kansspel. Kansspelen waarbij het resultaat van de inleg korte tijd na de inleg bekend wordt (*short odds*) hebben een beduidend hoger risico dan spelen waarbij het resultaat pas lange tijd na de inzet bekend wordt. Een daarmee samenhangend kenmerk betreft de hoogte van de *event frequency*; de mate waarin het spel zich leent voor repetitief (herhaald) spelen. Typisch voorbeeld van een *short odds* kansspel met een hoge *event frequency* is de kansspelautomaat (fruitautomaat).

De nummerloterijen die momenteel op de Nederlandse markt zijn toegelaten en functioneren binnen de condities bepaald door de huidige Wet op de kansspelen en het kansspelbeleid, behoren vanuit dit perspectief tot kansspelen met een laag risico op kansspelverslaving. Het zijn typische *long odds* spelen met een lage *event frequency*. Er zijn diverse internationale publicaties die melding maken van het risico op kansspelverslaving bij loterijen, bijvoorbeeld Grüsser, Plontzke, Albrecht, & Morsen (2007) en Felsher, Derevensky, & Gupta (2004). Bij bestudering blijkt echter dat in deze studies kansspelen zoals krasloten, het lottospel en dagelijkse loterijen zijn meegenomen, welke in belangrijke mate op de eerder genoemde risicokenmerken van de Nederlandse nummerloterijen afwijken. De resultaten van deze studies zijn daardoor niet op de Nederlandse situatie toepasbaar. Wel maken deze studies duidelijk dat de Nederlandse nummerloterijen onder andere dan de huidige condities, zoals met een dagelijkse trekking, wel zouden kunnen bijdragen aan het ontstaan en de instandhouding van kansspelverslaving.

Samenvattend wordt geconcludeerd dat de wetenschappelijke literatuur over kansspelverslaving het onaannemelijk maakt dat er een relatie bestaat tussen kansspelverslaving en deelname aan nummerloterijen zoals momenteel op de Nederlandse markt toegelaten en functionerend binnen de condities van de huidige wet- en regelgeving.

Het onderzoek onder informanten en (ex)kansspelverslaafden

De resultaten van het deelonderzoek onder de mensen die beroepsmatig met kansspelen, loterijen en/of kansspelverslaving te maken hebben (hierna: informanten) en (ex)kansspelverslaafden laat een vergelijkbaar beeld zien als het literatuuronderzoek. De geïnterviewde informanten achten het onwaarschijnlijk dat er een directe relatie bestaat tussen deelname aan nummerloterijen (binnen

de huidige Nederlandse condities) en kansspelverslaving. Men denkt niet dat het spelen in nummerloterijen op zich bijdraagt aan het ontstaan of de instandhouding van kansspelverslaving. Dit wil niet zeggen dat mensen met kansspelproblemen niet deelnemen aan nummerloterijen. Deze deelname wordt echter niet gezien als wezenlijk of oorzakelijk onderdeel van het kansspelprobleem. Er wordt, voornamelijk op basis van het *short vs. long odds* karakter van een spel, onderscheid gemaakt tussen risicovolle kansspelen zoals kansspelautomaten en risicoarme kansspelen zoals nummerloterijen. Door het *long odds* karakter ervaren loterijspelers niet de spanning die tot kansspelproblemen kunnen leiden. Kenmerken van nummerloterijen, zoals inlegkosten, de hoogte van het prijzengeld en de suggestie van invloed, hebben invloed op deelname, maar zijn volgens geïnterviewden niet van invloed op het risico op kansspelverslaving.

Het surveyonderzoek onder deelnemers aan nummerloterijen

Ook uit het deelonderzoek onder 75 regelmatige loterijspelers blijkt geen relatie tussen deelname aan nummerloterijen en kansspelverslaving. Waar dit onderdeel van het onderzoek meer inzicht moest geven in het speelgedrag en de speelpatronen van mogelijk loterijverslaafden blijkt dat loterijverslaafden niet aangetroffen worden binnen de respondentengroep veel- en vaakspelers. Ondanks de grote inspanningen bij het zoeken naar respondenten die op een problematische wijze met nummerloterijen omgaan, konden geen problematische loterijspelers worden gevonden. Dit geeft aan dat loterijverslaving wellicht niet bestaat of althans niet zichtbaar prevalent is. Onder de respondenten is wel één vrouwelijke loterijspeler gevonden die op basis van de SOGS⁴ als risicospeler kan worden aangeduid waarbij de problemen uitsluitend gerelateerd worden aan nummerloterijen. Bij twee andere respondenten die hun problematiek mede relateerden aan nummerloterijen blijkt uit het interview de problematiek toch hoofdzakelijk gerelateerd te zijn aan de deelname aan andere kansspelen.

Respondenten geven over het algemeen aan hun deelname aan nummerloterijen niet als verslavend te ervaren. De loterijspelers zijn bovendien niet meer aan andere kansspelen deel gaan nemen door deelname aan nummerloterijen; de meeste respondenten hadden al ervaring met andere kansspelen vóór zij deel gingen nemen aan nummerloterijen. Hoewel de loterijspelers meer aan andere kansspelen deelnemen dan gemiddeld, speelt deze deelname voor hen over het algemeen geen belangrijke rol.

De belangrijkste reden om mee te doen met nummerloterijen is voor de meeste respondenten het kans maken op een groot geldbedrag. Het merendeel zegt ook het steunen van goede doelen als goede reden te zien. De helft van de respondenten geeft ten slotte aan mee te doen uit gewoonte.

Secundaire analyses op het bevolkingsonderzoek

Uit het onderzoek dat in 2004 is uitgevoerd onder de Nederlandse bevolking van 16 jaar en ouder blijkt dat nummerloterijen, en dan vooral de Nederlandse

Staatsloterij en de Nationale Postcode Loterij, zeer populair zijn. Meer dan de helft (55%) van de Nederlandse bevolking had het afgelopen jaar aan tenminste één van de vier nummerloterijen deelgenomen die in dit onderzoek centraal staan. Kansspelgerelateerde problemen, ongeacht welk kansspel, komen niet frequent voor; 0,3% van de Nederlandse bevolking is als probleemspeler en 0,6% als risicospeler geïdentificeerd. Er kan daarbij geen relatie met de deelname aan nummerloterijen worden vastgesteld. Kansspelverslaving blijkt vooral samen te hangen met deelname aan *short odds* kansspelen en niet met deelname aan nummerloterijen.

Bij de BankGiro Loterij is een correlatie aangetroffen met algemene kansspelproblematiek. Onder de respondenten die aan de BankGiro Loterij deelnemen zijn meer probleemspelers (1,5%) dan onder de respondenten die niet aan de BankGiro Loterij deelnemen (0,2%). Uit nadere analyse blijkt echter dat deze problemen vooral verband houden met deelname aan *short odds* kansspelen, in het bijzonder aan kansspelautomaten, en niet door de deelname aan de BankGiro Loterij zijn veroorzaakt.

Eveneens is een correlatie gebleken tussen kansspelproblematiek en het aantal loten waarmee op jaarbasis aan nummerloterijen wordt deelgenomen. Meer specifiek betreft het een positieve samenhang tussen de score op de SOGS en het aantal loten waarmee op jaarbasis wordt meegedaan in de Nationale Postcode Loterij. Ook hier kan echter worden gesteld dat de samenhang niet van causale aard is omdat er alternatieve verklaringen zijn gevonden. Zo blijkt de relatie tussen de SOGS en de frequentie waarmee aan bepaalde nummerloterijen wordt meegedaan weg te vallen als ook andere factoren in de analyse worden betrokken. Vooral de frequentie waarmee aan *short odds* kansspelen (kansspelautomaten) wordt deelgenomen blijkt sterk samen te hangen met de SOGS en biedt een verklaring voor de hogere prevalentie van kansspelproblematiek onder de frequente deelnemers in de Nationale Postcode Loterij.

De carrière van kansspelverslaafden start vaak (op jonge leeftijd) met het spelen op kansspelautomaten of andere *short odds* kansspelen. Pas in een later stadium komt daar de deelname aan nummerloterijen bij. Om deze reden dient de vraag of deelnemers aan nummerloterijen aan meer riskante kansspelen gaan deelnemen ontkennend te worden beantwoord. Het is in de praktijk eerder andersom: mensen die aan *short odds* kansspelen deelnemen, gaan op den duur ook aan nummerloterijen deelnemen. Het meespelen in de ene nummerloterij hangt wel sterk samen met het meespelen in andere nummerloterijen. Naarmate spelers aan meer nummerloterijen meedoen, doen ze ook vaker met meer loten per trekking mee.

Concluderend kan worden gesteld dat er ook in dit deelonderzoek geen samenhang is gevonden tussen deelname aan de nummerloterijen en (het ontstaan van) kansspelproblematiek. Het is niet zo dat kansspelproblematiek onder deelnemers aan nummerloterijen vaker voorkomt dan onder de spelers die niet aan deze loterijen meedoen. Er zijn geen probleemspelers aangetroffen onder de respondenten die uitsluitend aan nummerloterijen deelnemen. Alle probleemspelers die aan nummerloterijen deelnemen, nemen ook aan *short odds* kansspelen deel.

⁴ De SOGS (Lesieur & Blume, 1987) is een instrument met behulp waarvan kansspelers kunnen worden ingedeeld in recreatieve spelers, risicospelers en probleemspelers.

Het surveyonderzoek met behulp van het internetpanel

Het laatste deelonderzoek betreft een surveyonderzoek met behulp van een online enquête onder een representatieve groep Nederlanders (n = 6.783) van 18 jaar en ouder. Deelname aan nummerloterijen blijkt wederom zeer populair; bijna drie kwart van de respondenten heeft het afgelopen jaar aan één van de vier nummerloterijen deelgenomen. Vooral de Nederlandse Staatsloterij en Nationale Postcode Loterij zijn populair; bijna twee derde van de respondenten heeft het afgelopen jaar aan de Nederlandse Staatsloterij deelgenomen en ruim één derde aan de Nationale Postcode Loterij. Bijna de helft van de respondenten neemt aan zowel nummerloterijen als aan andere kansspelen deel.

Met behulp van de SOGS is het voorkomen van kansspelproblemen vastgesteld. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen kansspelproblemen die gerelateerd worden aan deelname aan loterijen, aan deelname aan andere kansspelen of aan deelname aan beide. Daarnaast is nog onderscheid gemaakt tussen kansspelproblemen die zich het afgelopen jaar hebben voorgedaan en kansspelproblemen die zich ooit in het leven van de respondent hebben voorgedaan.

Actuele kansspelproblemen, dus kansspelproblemen die zich het afgelopen jaar hebben voorgedaan, en die enkel aan deelname aan loterijen worden toegeschreven, komen nauwelijks voor. Slechts zes respondenten (0,1%) kunnen als risicoloterijspeler worden aangemerkt en geen enkele respondent kan als problemloterijspeler worden aangemerkt. 'Loterijverslaving' blijkt dus, zo laat ook dit deelonderzoek zien, niet voor te komen. Wel zijn er een paar spelers die enkele problemen melden die zij (mede) aan loterijdeelname relateren zoals het geen vertrouwen hebben zonder problemen de deelname te kunnen staken, het wel eens deelnamebewijzen verborgen houden voor belangrijke naasten en het vaker dan voorgenomen deelnemen aan het spel. Bij geen van allen leidde dit echter tot problemen van dusdanige omvang dat gesproken kan worden van problematische loterijdeelname.

De analyses maken duidelijk dat er geen verband is tussen deelname aan nummerloterijen en kansspelproblematiek. Het ontbreken van dit verband maakt het onwaarschijnlijk dat nummerloterijen gerelateerd zijn aan het ontstaan en de instandhouding van kansspelproblemen. Zou dit namelijk het geval zijn dan zouden degenen die meer deelnemen aan nummerloterijen ook vaker problemen met kansspelen moeten hebben en dit is niet het geval. Uit het ontbreken van een verband tussen nummerloterijen en kansspelproblematiek, en uit het ontbreken van personen in de onderzochte steekproef die problematische loterijspeler genoemd zouden kunnen worden, wordt geconcludeerd dat er geen relatie bestaat tussen deelname aan nummerloterijen en kansspelproblematiek. Met andere woorden; er bestaat niet zo iets als 'loterijverslaving' en deelname aan nummerloterijen draagt in Nederland niet op een directe wijze bij aan het ontstaan of de instandhouding van kansspelproblematiek.

Referenties

de Bruin, D. E., Meijerman, C. J. M., Leenders, F. R. J., & Braam, R. V. (2006). *Verslingerd aan meer dan een spel. Een onderzoek naar de aard en omvang van kansspelproblematiek in Nederland*. Den Haag: CVO/WODC.

Felsher, J., Derevensky, J., & Gupta, R. (2004). Lottery participation by youth with gambling problems: are lottery tickets a gateway to other gambling venues? *International Gambling Studies*, 4(2), 109 - 125.

Grüsser, S. M., Plontzke, B., Albrecht, U., & Morsen, C. P. (2007). The addictive potential of lottery gambling. *Journal of Gambling Issues*, 19-30.

Lesieur, H. R., & Blume, S. B. (1987). The South Oaks Gambling Screen (SOGS): a new instrument for the identification of pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*, 144(9), 1184-1188.

